

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕДАЧІ ВЛАСНИХ НАЗВ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

**Пелипенко О.А.,
національний університет “Острозька академія”**

Проблема уніфікації правил транслітерації українських власних назв за допомогою латиниці постала з перших років незалежності [1], і навіть після ухвалення Рішення № 9 Української комісії з питань правничої термінології це питання залишається дискусійним. Щороку проводяться конференції та семінари, на яких воно обговорюється тим чи іншим чином. Про цю сторону перекладацької діяльності багато сказано і написано, проте якихось стабільних позитивних змін за останні роки не помітно. Здавалося б, є відповідний документ, але через невизначеність його статусу (ніде однозначно не сказано, чи він носить обов'язковий характер, чи лише рекомендаційний), в справі передачі власних назв латиницею якщо не панує, то, у всякому разі, має місце безлад. Звичайно, щодо більшості літер сумнівів не виникає, але це тільки підтверджує те правило, що 10% чинників викликають 90% проблем.

Ніхто не сперечається щодо того, що грамотність в приватному листуванні – це особиста справа кожного, хоча по-справжньому культурна людина залишається такою і наодинці сама з собою, та коли мова заходить про переклад офіційних документів, все стає набагато серйознішим.

Практика показує, що джерелом найбільочіших непорозумінь щодо транслітерації прізвищ залишаються паспортні столи, які керуються внутрішньовідомчими нормативами транслітерації. Для прикладу візьмемо списки українських учасників обмінної програми „Канада – Світ -Молодь” за 2002 та 2005 роки (Додаток 1). Як бачимо, ускладнення з оформленням документів (оскільки на момент подачі заявки ще не всі учасники мали готові закордонні паспорти) потенційно могли виникнути у десяти з сімнадцяти студентів.

Сміятися зі страждань чоловіка, який через розбіжності в написанні його прізвища так і не дістав жаданого дворянства, легко тільки в театрі, та коли з цієї самої причини людині відмовляють у наданні візи, виникає традиційне питання: “Хто винен?” – і винним, звичайно ж виявляється перекладач. Авторів доводилося пережити кілька таких неприємних хвилин, і від більших ускладнень врятувала лише зроблена в кінці завіреного перекладу приписка “Транслітерація власних назв виконана відповідно до рішення № 9 Української комісії з питань правничої термінології, протокол № 2 від 19 квітня 1996 року”.

Не позбавлений неоднозначності і стандарт СТТУ АПУ 002-2000, пункт 4.3.10 якого допускає різні варіанти написання власних назв, залежно від побажання замовника, який, хоч і завжди має рацію, та не завжди розуміє, що означає “передача українського ономастикону англійськими графемами.” Крім того, цей стандарт містить посилання на нормативний документ вже неіснуючої країни.

Неточності в написанні прізвища, внесеного до паспорта, незважаючи на створювані при цьому незручності, залишаються, як правило, в межах вузького кола зацікавлених осіб. Та існує ще одна галузь, де перекладацькі помилки стають надбанням широкого загалу. Йдеться про англійські версії електронних засобів масової інформації, покликані оперативно донести інформацію про нашу країну до англійських користувачів всесвітньої мережі. В першу чергу це стосується шанованої нами “Української правди” і, хоча і в меншій мірі, газети “День”.

Після аналізу досить обмеженої кількості публікацій про ключових осіб в новому українському уряді були помічені численні відхилення від затвердженої норми, вказані в додатку 2.

З певною натяжкою можна було б припустити, що перекладачі керувалися якимись іншими правилами, узгодженими з редакцією. Але в цьому разі важко пояснити різне написання одного й того ж імені чи прізвища:

Бакай - Bakai, Bakay; **Валерій** - Valerij Kravchenko, Valeriy Khoroshkovskiy, Valery Khmelko; **Василь** - Vassyl Vassylivych, Vasyly Stoyakin; **Віктор** - Victor Yuschenko, Viktor Andriyovych; **Георгій** -

ВГО “Асоціація перекладачів України”

Матеріали Всеукраїнського щорічного науково-практичного семінару з питань практики перекладу та підвищення конкурентоспроможності перекладацьких послуг (04 червня 2005 року, м. Київ)

Heorhiy Gongadze, Georgij Gongadze; **Колесников** - Kolesnikov, Kolesnykov, **Луценко** - Lutsenko, Lutzenko; **Михайло** - Mikhailo Kovalko, Myhajlo Pogrebynskiy; **Олег** - Oleg Pokalchuk, Oleh Rybachuk; **Олександр** - Oleksander Turchynov, Olexandr Turchynov, Oleksandr Danylchuk, Olexander Volkov, Alexander; **Сергій** - Sergii Yermilov, Sergiy Vasylyjev; Serhiy Yefremov; Sergiy Tygypko; Serhyj Tyhipko; Суркіс - Surkys, Surkis; **Тарасюк** - Tarasiuk, Tarasyuk; **Юлія Тимошенко** - Yulia Tymoshenko, Uliya Tymoshenko, Julia Tymoshenko, Timoshenko; **Ющенко**: Yuschenko, Yushchenko; **Янукович**: Yanukhovich; Yanukovich (але чомусь не “Yanukovych”).

Інколи, всупереч рішення комісії з питань правничої термінології, спостерігається використання російської мови як посередника (Черкаси – Cherkassy), за аналогією з чим, мабуть, і виникли такі непорозуміння як Суми – SuMMy та Варвара Великомучениця - Varvara Velykomuchennysya.

Під час транслітерації часто виникає потреба в культурологічному аналізі тексту [3, 77]. Особливо він стає необхідним, якщо ми маємо справу з іменами, поширеними серед народів, що говорять різними мовами. В цьому випадку, як зазначає О.О. Бешкарева в своїй статті “Проблема перекладу власних назв” [4], важливо визначити національну приналежність носія імені. Найтипівішим прикладом може стати передача прізвищ, які в українській мові закінчуються на –ський та –цький, і характерні для української, російської, чеської, польської та інших мов. Згідно з українськими правилами вони мають транслітеруватись через –yi (Khmelnytskyi), на офіційному сайті, присвяченому російському уряду (http://photius.com/wfb2000/countries/russia/russia_government.html) дається –iy (Zhirinovskiy), хоча інші сайти дають і інші варіанти - Zhirinovsky / Zhirinovskiy/ Zhirinovskii. Правопис таких прізвищ в польській та чеській мовах теж відрізняється: Сікорський – Sikorski, Коменський – Komensky. Єдиного підходу до вирішення цього завдання перекладачами “Української правди” не спостерігається. Порівняймо: Березовський - Berezovsky, але Ключевський – Klyuchevskiy, Висоцький - Vysotskiy, Троцький - Trostkyj. Спроби ж “українізувати” англійський варіант російської власної назви (Rozlyv замість Razliv та Lavriy Kornuliv замість Lavr Kornilov) нічого крім подиву не викликають.

Таким чином, головними труднощами, які виникають при передачі власних назв англійською мовою можна назвати відтворення букв, *й, ь, я, ю, є, ї*. При цьому стає прикро за колег, адже цей пункт детально розписаний в нормативній таблиці, з якою, здається, знайомі не всі (транслітерація назви Запоріжжя як *Zaporizhia* наводиться в таблиці як приклад відсутності подвоєння букв, які передаються буквосполученнями).

Внаслідок нашого традиційного скептицизму та плюралізму в правовій галузі вищезазначена таблиця транслітерації зазнає постійної критики, та все ж таки, давайте погодимось на тому, що хороший закон це не той, який гарно написаний, а той, який безумовно виконується. Тому було б доцільно, якби АПУ вийшла з ініціативою про обов’язкове вивчення нормативних документів, що регламентують відтворення власних назв при перекладі, студентами-філологами перекладацьких та педагогічних факультетів.

Якщо цього не трапиться, то матимемо ту ж ситуацію, яка склалася в місті Н., коли для порівняння переваг право- і лівостороннього руху автомобілі четвертого таксопарку перевели на лівосторонній рух.

Додаток 1. Написання прізвищ у закордонних паспортах

Прізвище, ім’я	Написання в паспорті	Написання згідно таблиці української комісії з питань правничої термінології
Абросімов Олексій	Abrosimov, Oleksiy	Abrosimov, Oleksii
Берестецька Наталія	Berestetska, Nataliya	Berestetska, Nataliia
Горчак Олександр	Horchak Oleksandr	Horchak, Oleksandr
Друк Оксана	Druk, Oksana	Druk, Oksana
Корзунецький Віктор	Korzunetskyu, Victor	Korzunetskyi, Viktor
Лук’янченко Юлія	Lukyanchenko Yuliya	Luk”ianchenko Yuliia

ВГО “Асоціація перекладачів України”

Матеріали Всеукраїнського щорічного науково-практичного семінару з питань практики перекладу та підвищення конкурентоспроможності перекладацьких послуг
(04 червня 2005 року, м. Київ)

Мінохін Іван	Minokhin Ivan	Minokhin Ivan
Обламський Євген	Oblamskyy Yevhen	Oblamskyi Yevhen
Онопрійчук Інна	Onopriychuk Inna	Onopriichuk Inna
Остренко Катерина	Ostrenko, Kateryna	Ostrenko, Kateryna
Пасічник Сергій	Pasichnyk, Serhiy	Pasichnyk, Serhii
Романуха Андрій	Romanukha, Andriy	Romanukha, Andrii
Смик Олена	Smyk Olena	Smyk Olena
Супрунюк Мирослава	Suprunyuk Myroslava	Supruniuk Myroslava
Федорчук Олена	Fedorchuk, Olena	Fedorchuk, Olena
Харчук Віталій	Kharchuk Vitaliy	Kharchuk, Vitalii
Шишин Олександр	Shyshyn Oleksandr	Shyshyn, Oleksandr

Додаток 2. Відтворення деяких власних назв у англomовній версії газети „Українська правда”

Написання в газеті	Написання згідно таблиці української комісії з питань правничої термінології
"Batkivshchyna"	"Batkivschyna"
"Dzerkalo Tyzhnya"	"Dzerkalo Tyzhnia"
"Ednist"	"Yednist"
"Gromada"	"Hromada"
"Kotygoroshko".	"Kotyhoroshko".
Anatoliy Kinah	Anatolii Kinah
Bogdan Hmelnytsky.	Bohdan Khmelnytskyi.
Grigoriy Surkis	Hryhorii Surkis
Ivan Saliy	Ivan Salii
Kanivtsy	Kanivtsi
Kostyantyn Gryshchenko	Kostiantyn Gryschenko
Kushnaryov	Kushnariov
Kyrovograd	Kirovograd
Leonid Kosakivsky,	Leonid Kosakivskyi
Lesya Gongadze	Lesia Gongadze
Lukyanivsky Isolator	Luk"ianivsky Isolator
Mykolayiv	Mykolaiiv
Natallya and Zoya Kinah	Natalia and Zoia Kinah
Pavlo Haidutsky,	Pavlo Haidutskyi
Pushcha-Vodycya	Puscha-Vodytsia
Ryabetz	Ryabets
Skoropadsky	Skoropadskyi
Sloviansky	Slovianskyi
Suhin	Sukhin
Teryokhin	Teriokhin
Vasyliev	Vasyliiev
Yelashkevych	Yelashkevych
Yevgen Marchuk	Yevhen Marchuk
Yury Tortsyuk	Yurii Tortsyuk
Zakarpattya	Zakarpattia
Zaporizhya	Zaporizhia
Zasuha	Zasukha

ВГО “Асоціація перекладачів України”

Матеріали Всеукраїнського щорічного науково-практичного семінару з питань практики перекладу та підвищення конкурентоспроможності перекладацьких послуг (04 червня 2005 року, м. Київ)

Zhvaniya	Zhvaniia
----------	----------

Проаналізовані статті з інтернет-газети „Українська правда”

1. Berezovsky is being checked by Lutsenko, Piskun and Tarasyuk , 5.04.2005, 15:54
2. Kolesnikov asked Piskun about conditions, 13.04.2005, 20:10
3. Prime Minister Julia Tymoshenko. Unofficial Bio . 6.02.2005, 14:28
4. Surkys Invites Yushchenko to Dine, 26.02.2005, 11:17
5. The First Vice-Primier Anatoliy Kinakh. Unofficial Bio. 7.02.2005, 06:53
6. Vice-Primier in Charge of European Integration Issues Oleh Rybachuk. Unofficial Bio. 7.02.2005, 06:48
7. Vice-Primier in Charge of Humanitarian Issues, Mykola Tomenko. Unofficial Bio. 6.02.2005, 11:32
8. War? The “Opposition’s” Scenario. 13.04.2005, 08:14

Література

1. Ажнюк Б. Українські імена: проблеми транслітерації // Урядовий кур’єр. – 1993. – № 168 (278). – С. 5.
2. ГОСТ 16876-71. Правила транслитерации букв кирилловского алфавита буквами латинского алфавита. Переиздание январь 1981 г. с изменениями 1 и 2, утвержденными в декабре 1973 г. и в марте 1980 г., - М.: Издательство стандартов, 1981.
3. Казакова Т. А. Практические основы перевода. English <=> Russian.-- Серия: Изучаем иностранные языки.-- СПб.: «Издательство Союз», -- 2001, -- 320 с.
4. Матеріали Всеукраїнської конференції “Нові тенденції розвитку української мови: аспекти перекладу”: http://www.uta.org.ua/uta/pages/frame_pages/ukr/frame_page10.htm
5. Рішення української комісії з питань правничої термінології №9, Протокол № 2 від 19 квітня 1996 р. http://www.hostmaster.net.ua/docs/translit/tab_translit.html